

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

76702

№ 6 Գրադարան «Յ Ա Ռ Ա Ջ»-ի № 6

ՊԵՐՆԵՐՍՏՐՓԷՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ

ՍՕՑԻԱԼ-ԴԵՄՕԿՐԱՏԻԱՆ

Գրքեր է 5 կողմ

ԹԱՐԳՄ. ՌՌԻՍԵՐԷՆԻՑ

Գ. Պ.

Յ. Հազար

323-1

Պ-51

ԹԻՓԼԻՍ

1906 թ.

323-1
7-51

Քերթ աստիճանաբար

№ 6 Իրադարձակ «Յ Ա. Ռ Ա. Զ»-ի № 6 15 JAN 2006

323. (3254)
7-52 51

ԳԵՐՆԵՐՍՈՐԳԻՐ

2 6 SEP 2006

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ

ՍՕՑԻԱԼ-ԴԵՄՕԿՐԱՏԻԱՆ

2007

1681
5747

ԹԱՐԳՄ. ՌՌՄԵՐԷՆԻՑ

Գ. Գ.

ԹԻՖԼԻՍ

Տպարան Գր. 2արկիլիանի Միքայելիան փողոց № 40.

1906 թ.

22 JUL 2013

Ֆրանսիական սօցիալիստ Հերվէն իր հակահայրենասիրական ճառով բաւական եռանդուն բանակուի առիթ տւեց ազգայնութեան, միջազգայնութեան և հայրենասիրութեան հակացողութիւնների շուրջը: Վերջին ժամանակներս ես առիթ և ժամանակ չունէի հետևելու այդ բանակուին և ոչ էլ մտադիր եմ խառնելու նրա մէջ: Աւտորիայում ապրող գերմանացի սօցիալ-դեմոկրատը, թերևս աւելի մեծ իրատունք ունենայ խօսելու այդ հարցի մասին, որովհետև Աւտորիայի պայմանները առանձնապէս և շատ որոշակի կերպով առաջ են քաշում ազգային և միջազգային պրօբլեմները: Ազգային և միջազգային հարցերը Աւտորիայում, տարբեր պետութիւնների շահերի հակադրութիւններ չեն: Այդտեղ ազգային և միջազգային հարցերը առաջ են գալի պետական շահերի հակադրութիւնից անկախ: Այդտեղ այդ հարցերը զրուում են աւելի ցնարատ ձևով, և այդ պատճառով էլ Աւտորիայում պէտք է լուծւի այն հարցը, թէ առղօք միջազգայնութիւնը (интернационализм) կարող է վերջնականապէս վերացնել ազգային հակադրութիւնները թէ ազգայնութիւնը և միջազգայնութիւնը իրենց բարձրագոյն միութեան կհասնեն սօցիալիստական դեմոկրատիայի թափառութեան մէջ:

Այդ հարցը պետք է հերթական հարց դար-

248-98

ձնել, որովհետև գոնէ, գերմանական սօցիալ-դեմօկրատիայի շարքերում, ազգային զգացմունքի ամեն մի արտայայտութիւն համարում է մեղանշանք միջազգայնութեան դէմ և ազգայնութեան պարզ խոստովանութիւնը մարդուն դարձնում է կամ կասկածելի կամ ծիծաղելի: Նոյն այդ երևոյթը աչքի է ընկնում նաև Աւստրիայում, գերմանական բանւորական դասակարգի լայն խաւերում. միայն վերջին ժամանակներս նրանց մէջ էլ այդ ուղղութեամբ որոշ փոփոխութիւն է նկատուում: Անկասկած, միջազգայնութեան գաղափարը ընդհանրապէս կամ սխալ է ըմբռնում կամ սխալ է քարոզում, դրա համար էլ ժամանակ է վերջապէս արմատախիլ անել միջազգայնութեան այդ հնացած հասկացողութիւնը: Հանդէս գալով ընդհանրապէս ազգայնութեան դէմ նա այդպիսով կարծես ձգտում է արմատախիլ անել միանգամայն և բնական ազգային զգացմունքը, կարծես թէ միջազգայնութիւնը պէտք է բոլորովին ոչնչացնէ այդ զգացմունքը և վերացնէ բոլոր ազգութիւնները:

Այն հանգամանքը, որ միջազգայնութեան այդ, համարեայ հակազգային, լուստարանութիւնը, պարարտ հող գտաւ Գերմանիայում, ունի իր պատմական բացատրութիւնը: Ամեն բան այդ նոր կադմակերպւած, ազգայնութեան ետրիկ կրող միահեծան պետութեան մէջ, խոր ատելութեամբ էր լցւած դէպի սօցիալիզմը և կադմակերպւած բանւորական դասակարգը. այդ դրութիւնը մինչև այժմս էլ շարունակուում է:

Սակայն անցեալի և ներկայի մէջ այն տարբերութիւնը կայ, որ 30 տարի առաջ սօցիալ-դեմօկրատիան մի փոքրիկ կուսակցութիւն էր, իսկ այժմ ամենամեծն է: Այն ժամանակ, նա իբրև ընդդիմադիր կուսակցութիւն կանգնած էր Գերմանիայի ազգաբնակչութեան խոշոր մասի դէմ, իսկ այժմ, իբրև այդպիսին, նա կանգնած է կառավարութեան դէմ, հենւելով ազգաբնակչութեան մի այնպիսի խոշոր մասի վրայ, որ, առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, մօտ ապագայում նա իրաւունք կունենայ իրեն համարել ազգաբնակչութեան մեծ մասի ներկայացուցիչ:

Նա աւելի ու աւելի դառնում է ազգութեան ներկայացուցիչ և ազգային կուսակցութիւն:

Սօցիալիզմը Գերմանիայից անցաւ Աւստրիայ:

Ազգերի բազմազանութեան շնորհիւ Աւստրիան, իբրև մի պետութիւն, չի կարողանում զարգանալ ժամանակակից ոգւով: Ամբողջ սերնդներ շարունակող ազգային կռիւները միանգամայն կլանել են այդ երկրի ամբողջ ներքին կեանքը, որոնք նրա սօցիալ-քաղաքական զարգացման ամենամեծ խոչնդոտներն են հանդիսանում: Այդ պատճառով, շատ բնական է, որ Աւստրիայի գերմանացի բանւորները, որոնք իրենց թւով գերազանցում են միւս բոլոր ազգութիւնների բանւորներին միասին վերցրած, միւս ազգութիւնների յարձակողական-պաշտպանողական քաղաքականութեան հակադրում են միջազգայնութեան հասկացողութիւնը: Այդպիսով այստեղ

էլ միջազգայնութիւնը հասկացել է իբրև հակազգայնութիւն: Այդ կերպ են հասկանում մինչև այժմ և հազարաւոր բանւորներ: Մինչև անգամ, այսպէս կոչւած ղեկավարող շրջաններում (մասնաւորապէս գերմանական) այժմս էլ տարածւած է այդ հասկացողութեւնը, չնայելով Գայնֆելդի պարտէյտագի (1889 թ.) մտցրած էական փոփոխութիւններին: Ինչպէս յայտնի է այդ պարտէյտագը միացրեց կուսակցութեան բաժան բաժան եղած, կազմալուծւած մնացորդները: Այդ գործում մեծ ծառայութիւն մատուցեց Վ. Ադլերը: Այդ ծրագիրը իրականացնելու համար հարկաւոր էր երկարամեայ ծանր նախապատրաստական աշխատանք: Բայց և այնպէս այդ բանը յաջողեց և Աւստրիայի բոլոր ազգութիւնների բանւորները կազմեցին մի ամբողջութիւն, որը ղեկավարւում էր միենոյն կազմակերպութեամբ: Պարտէյտագներում, ընդհանուր խորհրդակցութիւններում և ժողովներում տիրում էր Աւստրիական լեզուների կատարեալ հաւասարութիւն: Ազգային հարցը միայն լեզուների հարց էր: Ազգային զաղափարը ինքն ըստ ինքեան յետ մղուեց, դէպի որը վերաբերւում էին բացառաբար, ընդունելով, որ այդ զաղափարը միայն խանդարում է բոլոր ազգերի պրօլետարիատի միութեան, մինչդեռ բոլոր ազգային բուրժուական կուսակցութիւնները բանւորների ընդհանուր թշնամիներն են: Աւստրիական պրօլետարիատը ազգային կուսակցութիւններին հակադրում էր միջազգային միութիւնը:

Հասաւ 1897 թ. և նրա հետ Վէննայում կայացած, Վիմբերգեան պարտէյտագը: Այդտեղ բացէ ի բաց աուեց այն ամենը, ինչ վաղուց արդէն պատրաստւում էր: Կուսակցութիւնը շքաժանեց, այլ միայն կազմակերպչական ձևը խոշոր փոփոխութիւնների ենթարկեց: Ներկայումս Աւստրիայում գոյութիւն ունեն 6 սօցիալ-դեմօկրատիկական կուսակցութիւններ: Ամեն մի կուսակցութիւն կառավարւում է անկախ և ունի իր պարտէյտագները և կոմիտէները: Բոլոր կուսակցութիւնների կոմիտէների միութիւնը կազմում է կենդրոնական գործադիր կոմիտէ: Վերջինս, այդպիսով, ներկայացնում է Աւստրիաի բոլոր սօցիալ-դեմօկրատիական կուսակցութիւնների միութեան արտաքին ձևը: Այդ միութիւնը առանձնապէս շեշտւում է երկու տարին մէկ անգամ հաւաքւող ընդհանուր պայտէյտագներում: Իսկ ներքին միութիւնը արտայայտւում է նրանում, որ ոչ մի ազգային խմբակցութիւն, ոչ մի փոքր ի շատէ պատասխանատու քայլ չէ անում առանց այդ հարցը նախապէս կենդրոնական գործադիր կոմիտէում քննութեան ենթարկելու և առանց ամբողջ միացեալ կուսակցութեան համաձայնութեան:

Երբ 1897 թւին քննւում էր այն հարցը, թէ ինչ հիմունքներով կարող է միութիւնը կայանալ, շատերը, առանձնապէս կուսակցութեան հին անդամները, այդ ձևի միութեան դէմ էին: Այդպիսի վերաբերմունքն ամբողջովին հեռւում էր միջազգայնութեան հնացած հասկացողութեան վրայ, ըստ որի ամեն մի ազգային

տանրերու թիւն հակասում էր սօցիալ-դէմօկրատիայի գաղափառներին: Այժմս էլ կան մեր մէջ մարդիկ, որոնք կուսակցութեան մէջ մտցրած այդ փոփոխութիւնները դժբախտութիւն են համարում: Դժբախտութիւն են համարում ոչ թէ նրա համար, որ կազմակերպչական այդ ձևը թուլացրեց կազմակերպութեան ոյժը կամ երևան եկան մեծ կամ փոքր պակասութիւններ — ընդհակառակը այդ փոփոխութիւնների նպատակայարմարութիւնը և բնականութիւնը քանի գնում այնքան աւելի անկասկած է դառնում: Դէմ էին միայն նրա համար, որ զրանով ճանաչում էր ոչ միայն ազգութիւնը — որը իր բնաւականութեան շնորհիւ տեսական հիմնաւորման ոչ մի կարիք չէր զգում — այլ և ազգային գաղափարը:

Մինչդեռ այժմս էլ շատ սօցիալ-դէմօկրատներ մեծ զժաւարութեամբ են հաշտուում ազգային գաղափարի իրաւունքի և անհրաժեշտութեան մտքի հետ: Ազգայնութեան մէջ նրանք տեսնում են միայն պրօլէտարիատի միջազգային միութեան խոչնդոտ: Պրօլետարիատի ներկայ շահերի ընդհանրութիւնը և վերջնական նպատակի նոյնութեան հետ համեմատած, ազգայնութիւնը նրանց համար միայն աւելորդ խոչնդոտ է, և նրանք համոզւած են, որ սօցիալիստական համերաշխութեան գաղափարը այնքան զօրեղ է, որ հեշտութեամբ կարող է արմատախիլ անել ազգային բոլոր առանձնաշատկութիւնները: Այդ ուղղութեամբ նրանք այնքան հեռու են գնում, որ սօցիալիզմի հա-

մար մոռանում են սօցիալիզմի ծրագիրը, որը պարզ ի պարզոյ պահանջում է ազգերի ազատութիւն, և ոչ թէ նրանց ոչնչացումը: Մենք տեսնում ենք, որ սօցիալիզմը շատ յաճախ իրեն հաւատարիմ հետևողներ է գտնում այնպիսի մանր ազգերի մէջ, որոնք իրենց տնտեսական զարգացմամբ շատ յետ են մնացել: Այդ տարօրինակ երևոյթը թերևս բացատրւում է նրանով, որ նրանք սօցիալիզմի մէջ տեսնում են իրենց ազգային շահերի պաշտպանութիւնը: Նրանք, ի հարկէ, սօցիալիզմի միջազգային համերաշխութեան կողմնակիցներ են, բայց եթէ նրանց առաջարկէք հրաժարւել իրենց ազգութիւնից, իբրև երկրորդական և չնչին մի բանից, այդ քայլը նրանք կհամարեն նոյն այդ համերաշխութեան խախտումն:

Ինչով բացատրել, որ հէնց գերմանական սօցիալ-դէմօկրատներն են միշտ տարօրինակ սառնասրտութեամբ վերաբերւել դէպի ազգային գաղափարը: Դրա մի պատճառի վրայ ես արդէն մատնացոյց արի: «Ազգային» խօսքը նրանց համար գլուխի պէտք է լինէր, որովհետև այդ անւան տակ նրանք միշտ տեսել են այն կուսակցութիւններին, որոնց համար ժողովուրդը տիրապետութեան և շահագործման առարկայ է եղել: «Ազգային» խօսքը նոյնքան վարկաբէկ էր եղել, որքան և «քրիստոնէական» խօսքը: Գերմանացիների այդ ազգային սառնասրտութիւնը ունի իր խոր պատճառները: Գերմանական ժողովրդի պատմական զարգացումը, խոչնդոտ է հանգիստացել միևնոյն ինքնագիտակցու-

Թեամբ լցւած, միացեալ պետութեան կազմակերպման, իսկ գերմանական բնաւորութեան յատուկ կօսմօպօլիտիզմը, որը որոշ պայմաններում մեզ վրայ այնքան բարեբար ազդեցութիւն է ունեցել, վերջ ի վերջոյ հասաւ ինքնաբացաման: Բացի դրանից, հասարակական որոշ խաւերի խայտառակ և կոպիտ շփոխիզմը այն աստիճանի վանիչ էր, որ խանդարում էր առնական և վեհանձն ազգային ինքնագիտակցութեան զարգացումը:

Եւ վերջապէս—ինչպէս շատերը պատճառարանում են— սրտեղից կարող է պրօլետարիատը ազգային զգացմունք ունենալ: Նա ամեն օր տեսնում է, որ ինքը իրաւունք չունի օգտուելու իւր ազգի նիւթական և կուլտուրական բարիքներին: Զատ անգամ ենք լսել այսպիսի խօսքեր—միևնոյն չէ արդեօք սովամահ լինել գերմաներէն թէ բոհեմերէն: Իսկապէս էլ, պահանջել գնահատել զազափարական բարիքները, այն մարդկանցից, որոնք ամեն օր ստիպւած են գոյութեան կռիւ մղել—կնշանակէր պահանջել մարդկանցից աւելի շատ, քան տւել ենք: Բայց ազգայնութիւնը իր բարձրագոյն ձեռք մի հոգեկան բարիք է. իր վերջնական էութեամբ, նա մարդկային քաղաքակրթութեան վերին աստիճանի ինքնօրինակ և իր անհատականութեամբ չկրկնող, մի արտայայտութիւն է: Նա, մարդկային բնութեան մի նոր արտայայտութեամբ հարստացնում է մարդկութիւնը: Ազգայնութիւնը առանձնապէս արտայայտուում է լեզուի մէջ: Լեզուն—իւրաքանչիւր ազգի ա-

ռաջնակարգ և բարձրագոյն բարիքն է: Գերմանական պրօլետարիատը հազիւ թէ հասնէ այն դրութեան, որ լիովին տիրապետէ գերմաներէն լեզուին. այնքան դժւար է այդ: «Գերմանացին կրթւած է, եթէ հասկանում է իր լեզուն» (Գեթէ) Որպէսզի պրօլետարիատը կարողանայ մըտնել գերմանական գրականութեան, գերմանական ժողովրդի այդ բարձրագոյն ստեղծագործութեան շէմքը, պէտք է ունենայ նրա դռների բանալին, որը դժբախտաբար նա չունի: Թերևս մեր, նիւթական շահերի, աշխարհում անարդարացի լինէր պահանջել բանւորից, որ նա արտայայտէր իր ազգային զգացմունքները: Բայց չպահանջել այդ բանը, նշանակում է նորից ընկնել համարեայ ծիծաղելի հակասութեան մէջ: Սօցիալիզմը բանւորների մէջ կրթում է, արգարութեան կենդանի զգացմունքը: Սօցիալիզմի համար ինքն ըստ ինքեան հասկանալի մի պահանջ է միջամտել ամեն մի ճնշւած ժողովրդի համար: Կնշանակէ, սօցիալիզմը ամենայն ուրախութեամբ ընդունում է այլազգիների իրաւունքը, իսկ իր սեփական ազգը նրան չի հետաքրքրում: Անկիրթ ամբօխից մենք չենք կարող պահանջել այն, ինչ անմիջական կապ չունի նրա շահերի հետ, բայց կազմակերպւած բանւորներից, մենք պէտք է պահանջենք և իսկապէս էլ պահանջում ենք: Ով արդէն մկրտուել է սօցիալիզմի աւազանի մէջ և ըմբռնել նրա վերջնական նպատակի բարձր գաղափարը, նա ընդունակ է ըմբռնել և այլբարձր գաղափառներ: Սօցիալիզմը, ինչպէս այդ գիտէ,

ամեն մի փոքրի շատէ տեսական պատրաստականութիւն ունեցող բանւոր, բացառապէս միայն նիւթական ապահովութեան չի ձգտում: Այդ բանը ճիշտ է առաջին տեղն է բռնում, միայն իբրև նախապատրաստական մի պայման կուտուրական զարգացման աւելի բարձր աստիճաններին հասնելու համար: Մենք ձգտում ենք որ մարդիկ ոչ միայն մարդավայել կերպով ապրեն, հագնեն, այլ և իւրացնելով հազարաւոր տարիների ընթացքում կուտակւած քաղաքակրթութեան բարիքները, ընդհանրապէս ընդունակ դառնան պահպանելու և զարգացնելու նոյն այդ քաղաքակրթութիւնը: Բայց ամեն մի քաղաքակրթութիւն ազգային է: Նա իր սկիզբը առնում է ազգային առանձնայատկութիւններից ուստի և քաղաքակրթութեան ամեն մի բարձրագոյն արտայայտութիւն ազգային զրոշմ է կրում:

Թող այդ դէպքում գէր խաղացած լինեն և այլ հազարաւոր ազգեցութիւններ: Օտարինը ուղղակի չի իւրացնում—այդ դէպքում ստացւում է մի անկենսունակ բան. առհասարակ նա վերամշակում, իւրացնում է, և այդպիսով գառնում ազգային օրգանիզմի ամրացման մի միջոց:

Կնշանակէ սօցիալիզմը և ազգային գաղափարը ոչ թէ հակասում են այլ ընդհակառակը փոխադարձաբար իրար լրացնում: Ազգային գաղափարը թուլացնելու ամեն մի յաջող փորձը անխուսափելի կերպով պէտքէ նուազեցնէ մարդկային ցեղի հարստութիւնը: Անկասկած,

կայ և մի ուրիշ վտանգ այն է, որ ազգայնութիւնը կարող է այլասեռել: Բայց երբ մենք տեսնում ենք թէ ինչպիսի եռանդով անդղիացի սօցիալիստները դուրս էին գալի և այժմս էլ դուրս են գալի ջինգոյիստների դէմ, ֆրանսիացի սօցիալիստները—ազգայնականների դէմ, իտալացիք—իբրենդենտիստների դէմ, այդ դէպքում ինչո՞ւ պէտքէ վախենանք մենք, գերմանացիներս: Այդ ժողովրդները ամենայն հոգատարութեամբ պահպանում են իրենց ազգայնութիւնը, բայց և այնպէս, մենք տեսնում ենք, թէ ինչպիսի ազդեցութիւն է ունեցել սօցիալիզմը նրանց վրայ: Անդղիական, ֆրանսիական և իտալական սօցիալիստները սիրելով իրենց ժողովուրդը, այնուամենայնիւ ամենայն յաջողութեամբ կատարեցին իրենց միջազգային պարտքը:

Միթէ մենք, գերմանացիներս, որ չենք մոռացել և հաւանականօրէն չենք էլ մոռանայ գերմանական կլասիկների կօմօպօլիտիզմը, պէտք է վախենանք ընկնել շօվինիզմի ճահիճը: Հարցը միայն նրանումն է, որ մենք ևս ճանաչենք մեզ, ճիշտ այնպէս. ինչպէս ուրիշ ազգերը ճանաչել են իրենց: Սօցիալիզմը ձգտում է կազմակերպել մարդկութիւնը և ոչ թէ բաժանել բջէջների: Սակայն մարդկային օրգանիզմի մէջ իբրև բջէջներ հանդիսանում են ոչ թէ առանձին անհատները այլ ազգութիւնները: Որպէսզի ամբողջ օրգանիզմը արողջ լինի հարկաւոր է, որ առողջ լինեն և նրա առանձին բջէջները:

Միանգամայն բնական է, որ ազգային տարբերութիւնները առաջ են քաշուում և հակադիր ազգային շահեր: Արշտ այդպէս էլ միանգամայն բնական է, որ այդ հակադրութիւնները միջազգային զեկլարացիաներով չեն վերացնուում: Սակայն որքան հեշտ է լաւ յարաբերութիւններ ստեղծել, թէկուզ ազգային ինքնագիտակցութեան հասած ժողովրդների մէջ: Եթէ միայն նրանք կրթւած են սօցիալիզմի ոգւով: Նախորդ սերնդի գոյութեան ամբողջ ընթացքում Եւրօպայի գլխին, սև ամպի նման, կախւած էր Փերմանիայի և Փրանսիայի թշնամական, լարւած յարաբերութիւնը: Երկու երկրների սօցիալիստները ամեն կերպ աշխատում էին վերջ տալ այդ թշնամական յարաբերութեան: Վերջին տարիները ժօրէսը Փրանսիայում անընդհատ աշխատում էր մօտեցնել այդ երկու պետութիւնները և ժողովրդները: Եւ իսկապէս մենք ականատես եղանք այն ըոպէին, երբ այլ ևս անհաւանական չէ թւում Փերմանիայի և Փրանսիայի աւելի սերտ մերձեցումը: Այդ բանում մենք պարտաւոր ենք գլխաւորապէս Փրանսիական սօցիալիստներին, մանաւանդ մեծ և խոր քաղաքագէտ ժօրէսին, որի հետ Բերլինի բանորդների անձամբ ծանօթանալը այնպէս տակտով և խելացի կերպով խանգարեց իշխան Բիւլօվը: Փրանսիայում արդէն մեռել է ըէվանշի միտքը, և Եւրօպայի համար այնքան անհրաժեշտ այդ երկու ժողովրդների համերաշխութեանը խանգարում է միայն պրո-սական կա-

ռավարութիւնը, որը Աստուծոց յետոյ ամենից շատ վախում է սօցիալիզմից և ղէմօկրատիայից, մանաւանդ սօցիալ-ղէմօկրատիայից:

Երբ երկու հոգի կուում են, կռիւը այլ կերպարանք է ընդունում երբ նրանք զիմում են զէնքի և այլ, երբ նրանք նստում են մի սեղանի առաջ վիճելի հարցը քննութեան առնելու համար: Վերջին ղէպքումն էլ մեծ նշանակութիւն ունի թէ արդեօք նրանք աշխատում են միմեանց յիմարացնել, թէ հաւատում են իրար և սրտանց կամենում են վերջ տալ վէճին: Աւստրիական սօցիալ-ղէմօկրատները ստեղծեցին միջազգային սօցիալիստական շարժման կազմակերպական մի նոր ձև: Նրանք կազմում են մի ամբողջութիւն, բայց բաժանւած են ըստ ազգութեան: Նրանց մէջ էլ տեղի են ունենում ազգային տարաձայնութիւններ, որոնք երբեմն աւելի սուր կերպարանք են ընդունում քան երկու տարբեր պետութիւնների սօցիալ-ղէմօկրատների մէջ: Վերջիններս սպրում են իրարից անջատ տերրիտօրիաների վրայ: Այլ բան է Աւստրիայում: Այստեղ շատ յաճախ մենք տեսնում ենք, որ 2 կամ 3 ազգութիւններ ապրում են միևնոյն տերրիտօրիայի վրայ, որով աւելի ևս մեծանում է շփման կարելիութիւնը: Արշտ է այդպիսի տարաձայնութիւնները մշտական երևոյթ չեն, բայց այնտեղ, որ ընդհարւում են երկու հարևան ազգերը, յաճախ տեղի են ունենում շատ ծանր ազգային կօնֆլիկտներ և վէճեր:

հանդամանքը արդէն ցոյց է տալի, թէ որքան ազգային հարցը կարևոր նշանակութիւն ունի և որ սօցիալիզմը պէտք է զրականապէս յայտնի իր կարծիքը:

Նա պարտաւոր է այդ անել, որովհետև նա աւելի ու աւելի մեծ իրաւունք է ստանում իրեն համարել ամբողջ ժողովրդի ներկայացուցիչ: Այն ամենը, ինչ մեր ժամանակներում կենսունակութիւն ունի, անցնում է մեր կողմը կամ մեր շարքերին մօտ է կանգնում: Գերմանացիների բուրժուա-ազգային իդէալը իրականացած է: Արդէն մի քանի տասնեակ տարի է, ինչ գոյութիւն ունի գերմանական միահեծան կայսրութիւնը: Ամբողջ կայսրութեան մէջ, չէք գտնի մի կուսակցութիւն, որ աւելի մեծ չափով շահադրողւած լինէր պետութեան անբաժանութեան մէջ քան սօցիալ-դեմօկրատիան: Միայն այդ անբաժանութեան շնորհիւ կարողացաւ այդքան զարգանալ սօցիալ-դեմօկրատիան, թէ և ի հարկէ հակառակ կառավարութեան ցանկութեան և ասեղ կուրի վնով. անբաժանութեան հարցը նրա գոյութեան հարցն է: Սակայն այդ անբաժանութիւնը միայն անօթն է. էութիւնը-նրա բովանդակութիւնն է: Եւ ասա Գերմանիայի սօցիալ-դեմօկրատներին և նրանց հետ այն մարդկանց, որոնք Գերմանիայի ներքին փառքի նախանձախնդիր են, վանում է անօթի բովանդակութիւնը, այն փշացած գինին, որը առաջարկում են նրանց այդ անօթով: Այդ պատճառով էլ սօցիալ-դեմօկրատներին անւանում են պետութեան թշնամիներ, թշնամականներ, և

հայրենագուրկներ: Նրանք դաւաճաններ և հայրենատեսացներ են, որովհետև նրանք ատում են թէ իւնկերութիւնը և թէ պրոսական արդարադատութիւնը, բայց այն բոլոր դէպքերում, երբ խօսքը իսկապէս ազգային կեանքի գոյութեան է գալի, սօցիալ-դեմօկրատները անպայման կանգնում են առաջին շարքերում: Մի՞թէ գերմանական ժողովուրդը աւելի մեծ գանձ ունի, քան իր բնաստեղծների և փիլիսոփաների գրածքները: Եւ ամեն անգամ, երբ սօնում է այնպիսի մարդկանց յիշատակը, ինչպէս Զիլլերի (որը տօնուց մօտ ժամանակներումս) ժողովուրդը յարութիւն է աւնում գերեզմանից և իր հուժկու ձայնով անցնում է մեր կողմը: Մենք պարզի պարզոյ խոստովանեցինք մեր ազգայնութիւնը և հպարտանում ենք նրա մեծ ստեղծագործութիւններով. մենք հօ գիտենք որ սօցիալիզմի տեսութիւնն էլ գերմանական հանձարի ստեղծագործութիւնն է: Ժողովուրդները, չնայելով այն բոլոր փոփոխութիւններին, որոնց նրանք ենթակայ են, յաւիտենական են, և այնքան աւելի մեծ են, որքան աւելի մեծ ուժով են առաջ մղում ամբողջ մարդկութիւնը: Այդ պատճառով, մենք որպէս լաւ սօցիալիստներ, աւելի լաւ գերմանացիներ ենք: Մենք կարծում ենք որ այն ժամանակ միայն լաւ կ'կատարենք մեր ազգային պարտականութիւնը, երբ չենք թաղցնի մեր ժողովրդի սխալները: Այն մարդը, որը զիտակցաբար թաղցնում է իր ընկերոջ սխալները և զովաբանում միայն նրա բարեմաս-

նութիւնները, այդպիսի մարդը լաւ ընկեր չի կարող համարել: Մենք համաձայն չենք այս խօսքերի հետ Wright or wrong my countreց կամ Wright or wrong, my people կամ թէկուզ այսպէս, որպէս աւելի շուտ կ'ասենք մենք՝ Wright or my partny: Մենք սիրում ենք, թէև պարսաւում ենք: Կամ աւելի լաւ մենք պարսաւում ենք, որ ով հետև սիրում ենք:

* * *

Մեր առաջ երեք խնդիր կայ զրամ՝ արձանագրել փաստը (ասել այն ինչ կայ), ուսումնասիրել պատմութեան օրէնքները և աջակցել պատմական զարգացման:

Մենք նախ և առաջ աւանում ենք, որ գոյութիւն ունեն զանազան ազգութիւններ: Նրանք պատմութեան ստեղծած ըէպո փաստեր են և պատմութեամբ միայն կարելի է հասկանալ: Մենք այդ երևոյթներն էլ, հասարակական կազմակերպութեան ձևերի նման չենք կարող բացատրել միայն տնտեսական պատճառներով, զրանք մարդկային կեանքի արտայայտութիւններ են, և զրանց հիմքերը պէտքէ փնտռել որոշ ըասայական խառնուրդների, աշխարհագրական և կլիմայական պայմանների և ընդհանուր պատմական բաղադրութեան մէջ: Ոչ մի ժողովուրդ չի մեռել, եթէ ի հարկէ ֆիզիքապէս նրան արմատախիլ չեն առել, ժողովուրդները միայն փոխում են իրենց գոյնը, ընդունում են նորանոր տարրեր և այդ կերպ

հնարաւորութիւն են ստանում շարունակելու իրենց գոյութիւնը: Մեր աչքի առաջ ծագում են նոր ազգեր: Այդ բանը մենք կարող ենք տեսնել եանկերի օրինակի վրայ, այդ բանը մենք տեսանք բօէրների պատմութեան մէջ: Ամերիկացիք անգլիացիներ չեն, և ոչ էլ բօէրները հօլլանդացիք: Կ'զայ ժամանակ, երբ հարաւային Աֆրիկան, Աւստրալիան, հարաւային Ամերիկան կ'տեսնեն, իրենց բնաւորութեամբ և կուլտուրական զարգացմամբ եւրօպական ժողովրդներից միանգամայն տարբերող ազգութիւններ, այն եւրօպական ժողովրդներից, որոնք նրանց տւել են իրենց լեզուն:

Քանի որ մի կողմից ազգերը անընդհատ փոփոխութեան են ենթարկւած, միւս կողմից ծագում են նոր ազգեր, կարելի է ասել, որ ազգայնութիւնը մարդկային հասարակութեան տևողական մի ձև է: Այդ ձևերի մէջ ենք ծնել մենք և որքան աւելի ենք բարձրանում զարգացման (անհատական էութեան զարգացման) աստիճաններով, այնքան աւելի մեծ չափով ենք մեր ազգի արտայայտիչ դառնում: Մեր մայրենի լեզուն արդէն մեր ազգային պատկանելիութեան հիմքերից մէկն է: Ամենայն իրաւամբ խօսում են, առհասարակ լեզուի ոգու մասին. որքան որ բարձր է ժողովրդի հոգեկան զարգացումը, որքան աւելի բարձր են նրա կուլտուրական պահանջները այնքան աւելի է տարբերում նրա լեզուն միւս ժողովրդների կուլտուրայից: Որքան աւելի է զարգանում մարդս, այնքան աւելի անհատական է դառնում նա:

Սօցիալիզմը մարդկային բարձրագույն գաղափարն է ձգտում: Աւելին կասենք. այդպիսի գաղափարն է կարելիութեան պատրաստելն է կազմում նրա իսկական նպատակը: Նա երբէք իրեն նպատակ չի դնում քաղցած գազաններին փոխարինել կուշտ գազաններով: Սօցիալիզմը ձգտում է ազատ և գիտակից մարդիկ ստեղծել: Բայց որովհետև մարդկութիւնը միայն ազգային ձևերի մէջ է ապրում, սօցիալիզմն էլ բնականաբար պէտք է ձգտի գիտակից ազգութիւններ ստեղծել: Սօցիալիզմը ֆանտոմների յետևից չի բնկած, ինչպէս տրնում են հաստատել նրա հակառակորդները: Մարդկային վեհ նպատակներին ձգտելով նա չի իջնում զգաստ իրականութեան ամուր հողից: Նա ուսույթիաների յետևից չի բնկնում: Նա չի անուրջում վօլուպիւկի *) և չի կարծում որ բաւական է ցանկալ և ամեն մի խոչնդոտ կրվեբանայ:

Որ ազգային հարցը իր մէջ պարտկում է շատ և շատ բարդութիւններ դա բոլորիս համար պարզ է: Ամեն մի ազգութիւն ձգտում է ունենալ իր սեփական տեղը, որի տէրը միայն ինքը լինի, ինչպէս ամեն մարդ ձգտում է իր սեփական տունը ունենալ: Սակայն ժողովրդական փառքի և մեծութեան միտքը, շատ հեշտութեամբ լուծում է արտաքին ոյժի անուրջներով, այդ պատճառով էլ բուրժուա բաղաբազէտների համար ազգային պրօբլէմը ոյժի հարց է: Մեր, սօցիալիստներիս, կարծիքով ամբողջ հարցը հանգում է խաղաղ, փոխադարձ հաս-

*) Արհեստական լիզու, որով ուզում էին փոխարինել միս բոլոր լիզուները:

կացման: Ընդուն ասած, միջազգային սօցիալիզմի մէջ դեռ մշակւած չեն ազգային քաղաքականութեան հաստատուն հիմքերը:

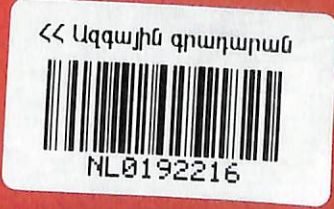
Մենք աւատրիացիներս, մեր Իրիւննի ծրագրով, արդէն մշակել են այդպիսի հիմունք: Նա պահանջում է ազգային երկրի ամբողջացումն, փոքրամասնութեան իրաւունքների պաշտպանութիւն և ազգային գործերի աւտօնօմ կառավարութիւն: Այնտեղ, ուր այդ ամենը բարեխղճութեամբ իրականացնւում է ազգերի համերաշխութիւնն էլ վերականգնւում է հեշտութեամբ Միւնտոյն ժամանակ չ'պէտք է այնքան էլ սանտիմենտալ լինել, և կարծել, թէ մեր այս, ներքին յեղաշրջումների դարում բնականաբար հարաւորութիւն կայ ամեն մէկին իր ազգի համար պահել:

Սակայն շատ բնորոշ է, որ մեր, յարաբերութիւնների ծաւալման, այս շրջանումն է ուժեղացել ազգային զգաստութիւնը: 50 տարի առաջ կարծում էին, որ համաշխարային յարաբերութիւնները միանգամայն կ'վերացնեն բոլոր ազգային տարբերութիւնները: Իրականութեան մէջ տեսնում ենք հակառակը: Այժմ ամենամանր ազգերն անգամ ձգտում են պահպանել իրենց գոյութիւնը: Այդ ուղղութեամբ Աւատրիայի օրինակը մեզ համար կարող է խրատական, դաս լինել: Ազգային հարցը ամեն օր կանգնում է մեր առաջ: Եթէ այս բոլորիս մենք օրինապէս ճանաչւած ենք Աւատրիայում, դրանում մենք զլխաւորապէս պարտաւոր ենք նրան, որ մենք ազգային պրօբլէմը լուծեցինք ոչ միայն մեր կուսակցութեան մէջ այլ և ցոյց տւինք կառավարութեան նրա լուծման միջոցը:

Սակայն այդ լուծման մենք հասանք միայն ան-
պայման ճանաչելով ազգութիւնները և նրանց
իրաւունքները: Մենք, Աւտորիայի, գերմանացի
սօցիալ-դեմօկրատներս ուրախութեամբ ընդու-
նեցինք այդ բանը, և մեզ համար վերջապէս պէտք է
պարզ լինի, որ ճանաչել ուրիշինը, երբ բացա-
կայում է քո սեփականը, նշանակում է հաստա-
տել մեր թուլութիւնը, որը պատիւ չէ բերում
ոչ մեզ և ոչ էլ մեր ժողովրդին:

Այն ամենը ինչ ես ասացի, միտք ունի միայն
այն դէպքում, երբ ազգայնութիւնը բարիք է և
պրօլէտարիատի համար: Մենչև այժմս էլ իրենց
ոյժը պահպանել են Կոմունիստական Մանիֆեստի
այն խօսքերը թէ պրօլէտարիատը հայրենիք չու-
նի: Բայց նա ուզում է ունենալ: Այն կազմակեր-
պած հասարակութիւնը, որտեղ նա պէտք է ապրի
նրա համար նիւթական շարձրագոյն բարիքն է:
Պրօլէտարիատը այժմս էլ ունի ազգութիւն: Սակայն
նա նրա համար զին չի ունենայ մինչև նա չգիտակ-
ցէ այդ: Նա որքան աւելի է հազորդւում հոգեկան
բազաքակրթութեան այնքան աւելի է տալում
նրանով: Գեղարւեստի և գիտութեան նման ազգայ-
նութիւնը ևս նրա համար գերագոյն բարիքն է
կազմում: Պրօլէտարիատի զարգացումը նրան
պէտք է հասցնէ այն դրութեան, երբ նա կարողա-
նայ գնահատել այդ բարիքները:

Թերևս ինձ առարկեն, որ ես խօսում եմ
այնպիսի հարցերի մասին, որոնք ինքն ըստ ին-
քեան հասկանալի են: Չառ ուրախ եմ: Եթէ ինձ
կմեղադրէք, որ ես կուում եմ ֆանտոմի հետ, եմ
ինձ կմխիթարեմ նրանով, որ կարիք չկայ վե-
րաքննութեան ենթարկել միջազգայնութեան
հասկացողութիւնը:

Լ Ո Յ Ս Է Տ Ե Ս Ե Լ

1. Ա. Ն. ԲԱՆ.—Հարուստները և աղքատները, 20 կ.
2. Ա. Վ. ՊԵՂԻՍԹՆՈՎ.—Հաց, լոյս և ազատութիւն 12 կ.
3. ՖԵՐՕՐՕՎԻՉ — Ինչպէս են ժողովուրդ և ծախուսում
ժող. խզական փողերը.
4. ԿԱՐՍ ԵԼԻԿ—Նոր լերան քարոյ 2 կ.
5. ՉԵՐՆՕՎ.—Գիւղացին և բանորրը. 15 կ.
6. ՊԵՐՆԵՐՍՏՕՐՖԷՐ — Ազգային հարցը և սօցիալ-
դեմօկրատիան 5 կ.

ՏՊԱԳՐԻՈՒՄ ԵՆ

1. ՊՐԱՆ ԿՕԼԻՆԻ—Գիւղացիներին
2. Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ (Ղարիբ)—Ազատութեան ճանա-
պարհին
3. Ե. ԹՈՓՉԵԱՆ—Պրոֆեսիոնալ միութիւններ
4. ՆՕՎՕՏՕՐԺՍՊԻՅ—Երասկան պետութիւն

Պատրաստում և տպագրութեան համար

1. Փ. ԼՎՍՍԱԼ—Սահմանադրութեան մասին
2. ՊԱՍՄԱՆԻԿ—Ազգային հարցը սօցիալ-դեմօկրա-
տիայի գաղափարի առաջ.
3. ԱՆ-ՍԿԻՅ—Գիւղացիական հարցը Փրանսիայում.

Յանկացոյցը զիմեն «Յառաջ»-ի խմբագրատուն
Փրէյլինսկայա № 6.